

PERSPECTIVE ȘI OPORTUNITĂȚI DE IMPLEMENTARE A TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI COMUNICAȚIONALE ON SISTEMUL ELECTORAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Teodora GHERMAN,
doctor on pedagogie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Ala MUȘCHEI,
masterand on relații internaționale, anul I,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

This article is putting forward a contextual analysis of the remote electronic voting systems, derived from the changes in the technological, economic, social, cultural and organizational, and theoretical framework from which this (Social Science) is made of.

Thus, this article emboss the issues of technical, social, political, organizational and behavioral nature regarding the introduction of new information technologies for Moldova, suggesting in this way solutions for reduction of absenteeism at the ballot boxes. Implementation of the mandatory voting in the first instance and subsequently of the electronic one, in parallel with traditionally vote would assure the express of the voting right for the country's citizens.

Implementation of large-scale systems for remote electronic voting would be in concordance with the dynamic of the global transformations that inevitably changes both our structure and our democratic society's functionality, and suggests the equal submission for the citizens's rights and their obligations, especially in the conditions when over one third of the work capable population is working outside the country and which practically makes the majority of the absenteeists.

Given that the Republic of Moldova was established as an independent state and now is seeking EU membership, there should also be considered the European and global directions regarding to the implementation of the advanced information technologies as one of the solutions that would fully contribute to the substantiation of the democracy's values and principles.

Pentru ca societatea informațională să aducă beneficii tuturor, ea trebuie să se dezvolte într-un cadru național care să răspundă cerințelor locale, în corelație cu

mediul regional național și internațional. Prin introducerea Internet-ului și a facilităților tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC) administrația publică locală și centrală s-au creat noi oportunități de genul colaborării electronice, facilitându-se "cyberdemocrația" (participarea publică la procesele de guvernare). Așadar, guvernarea electronică este una dintre manifestările importante ale societății informaționale, deoarece implică instituții ale statului, organizații publice și private și, mai ales, cetățeanul, pe care îl transformă în e-cetățean, implicat direct, concret și constructiv în toate domeniile vieții politice, sociale, culturale, cetățenești și morale.

Guvernarea on-line este strâns legată de teledemocrație e_democrație¹, care, bazându-se pe TIC, deschide cetățenilor drumul spre autoguvernare². De aici putem merge și mai departe, conștientizând faptul că implementarea TIC în sistemul electoral poate să aducă schimbări majore în societate.

Sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee care determină calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat. Însă, participarea cetățeanului nostru la alegeri deseori întâmpină obstacole (migrația ilegală, deplasarea prin țară etc.). De aceea, urmărind cu atenție procesele similare din alte țări, ar fi oportun ca să lansăm unele discuții ce ar putea ajuta la implementarea unor mecanisme în domeniul sistemului de vot, cum ar fi sistemul de vot electronic și votul obligatoriu.

Ce este votul electronic? Alegătorul ar trebui să facă o solicitare către *autoritatea electorală permanentă* prin care să ceară dreptul de a vota în acest fel și să fie

înscris în lista electronică. Totul trebuie reglementat în mod legal - ar fi nevoie de un mijloc de identificare a alegătorului, astfel încât el să voteze o singură dată. De asemenea, mijloacele informatice - urnele de vot electronic, serverele unde se centralizează datele, materialele și logistica - trebuie asigurate de instituțiile statului, în principiu, de *autoritatea electorală permanentă*.

Alegerile sunt un mod vital prin care oamenii își exprimă opiniile și determină schimbarea. Ele sunt văzute, de asemenea, ca ilustrând atașamentul unei țări față de democrație. Pentru ca o societate să fie democratică, fiecare cetățean adult trebuie să aibă dreptul să voteze. Guvernele care nu oferă cetățenilor lor posibilitatea de a alege dintre mai mulți candidați, nu sunt văzute, în general, drept democrații reale. În democrațiile în care alegerile libere sunt relativ noi, participarea la vot este, de obicei, foarte mare. În alte democrații însă mulți adulți aleg să nu voteze³, ceea ce este caracteristic și pentru Republica Moldova.

Societățile democratice au încercat multe modalități de creștere a participării la alegeri. Legi și practici care par să crească participarea la vot includ:

- publicitate sau advocacy pentru vot;
- expedierea prin poștă a unor mostre de buletine de vot și a altor informații;
- votarea înainte de ziua alegerilor și în locații convenabile pentru alegători;
- votarea electronică sau prin poștă, pentru ca cetățenii să poată vota din orice colț al lumii;
- ziua înregistrării la vot;
- prelungirea programului secțiilor de votare.

Datorită importanței votării în statele

democratice, unii oameni preocupați de participarea scăzută la alegeri au propus să *li se ceară* cetățenilor să voteze. Această practică se numește **vot obligatoriu**.

Susținătorii votului obligatoriu au câteva argumente în sprijinul adoptării acestei practici de către societățile democratice. Mai întâi, legile pentru obligativitatea votului, *au ca efect* sporirea participării la alegeri. Politologii Louis Massicotte, Andre Blais și Antoine Yoshinaka, care studiază țările în care votul este obligatoriu, estimează că acest sistem contribuie la creșterea participării la alegeri cu 8-15%.

Oponenții votului obligatoriu susțin că, cel puțin în SUA, cetățenii nu *acceptă* votul obligatoriu, un fapt demonstrat de sondajul realizat de postul de știri ABC în 2004⁴. De fapt, oponenții argumentează că participarea mai redusă la vot poate fi un indicator de satisfacție a alegătorilor și nu de dezamăgire în legătură cu sistemul politic. Teoreticianul canadian Filip Palda consideră că „cu cât mai puțin legitimi se simt politicienii, cu atât mai mult încearcă să adopte legi care să confere o fațadă de tip Potiomkin pentru implicarea cetățenilor. Din acest motiv țările din blocul sovietic oși forțau cetățenii să voteze.” A forța oamenii să voteze într-un regim corupt sau în care alegerile sunt formale, scade puterea cetățenilor într-o societate democratică.

Dificultățile merg însă mai în profunzime, iar legea și practica trebuie să țină cont de ele: de exemplu, este necesar ca programul informatic să asigure confidențialitatea votului, să nu se poată afla ce alegător a votat și cu cine.

Într-o primă ipostază vom reliefa necesitatea introducerii votului obligatoriu în Republica Moldova, ca ulterior

să urmărim importanța implementării tehnologiilor informaționale în procesul electoral, ca o soluție viabilă pentru asigurarea dreptului fiecărui cetățean de a-și exprima opțiunea politică și, nu în ultimul rând, pentru a reduce semnificativ costurile procesului electoral.

În unele țări democratice – Argentina, Australia, Belgia, Italia, Grecia, Mexic ș.a. – cetățenilor li se cere să voteze în alegerile generale. În aceste țări, votul nu este considerat doar un drept, ci și o **responsabilitate civică**. Votul obligatoriu are istoria sa și în SUA⁵.

În țările unde există o lege privind votul obligatoriu, fiecare cetățean trebuie să se înregistreze și să se prezinte la o secție de votare⁶. Nu trebuie să voteze pentru un candidat anumit. Câteodată, oamenii renunță deliberat la dreptul de a vota, pentru a-și arăta dezaprobarea față de candidați sau votează la întâmplare. Cei care nu votează și nu au un motiv întemeiat, trebuie să plătească o amendă mică. Conform Institutului Australian pentru Informații Juridice, australienii care nu votează, care nu au „un motiv valid și suficient” și care refuză să plătească amenda, pot ajunge la închisoare, deși această sancțiune este rară. În alte țări, în care votul este obligatoriu⁷, pedepsele pentru neparticiparea la vot nu sunt aplicate prea des.

În general, țările în care votul este obligatoriu, au sisteme electorale centralizate⁸. Pentru Republica Moldova însă, stat cu o democrație în formare în care la fiecare 1,5-2 ani sunt organizate alegeri locale și parlamentare, devine o necesitate indispensabilă implementarea unor strategii de ultimă oră, care să ne permită asigurarea unui proces electoral democratic și cu costuri reduse. Experiențele

electorale locale recente ne demonstrează pe deplin demersul. Republica Moldova este un spațiu aparte, unde situația social-politică se schimbă on asemenea ritmuri, oncbt legislația, cu atbt mai mult prevederile conceptuale, trebuie să se oncadreze on ritmul transformărilor și a inovațiilor tehnologice, și aceasta tocmai pentru faptul că țara noastră are avantajul unic de a-și pune bazele statalității analizbnd experiența „democrației ”altor state. De aceea, considerăm oportun inițierea unor discuții privitor la implementarea votului obligatoriu pentru cetățenii Republicii Moldova.

Cbt privește perspectivele asigurării participării tuturor cetățenilor țării noastre la procesul electoral, am folosit o abordare din punctul de vedere al informaticii sociale pentru a studia aspectele tehnice, dar și politice, sociale, culturale și comportamentale legate de dezvoltarea și implementarea sistemelor de votare electronică la distanță pentru Republica Moldova.

Dezvoltarea tehnologică a votului electronic e stimulată de guvernele naționale, dar și on contextul programelor – cadru ale UE pentru a veni on ontbpinarea problemei absenteismului. Opozanții acestor proiecte susțin ideea că votul electronic nu ar putea rezolva prezența scăzută la vot, aceasta explicbndu-se prin oglindirea unei crize on curs de advncire a democrației. Indiferența răspbndită și ignorarea politicii cauzează o evaporare a conceptelor de cetățenie și participare (Eliasoph, 1998).

Ontr-un raport de recomandare redactat de Consiliul Europei (2004) sunt specificate cinci principii de bază ale unor alegeri și referendumuri democratice. Alegerile trebuie să fie universale, imparțiale, libere,

secrete și prin sufragiu direct. Aceste principii se aplică modului de vot tradițional, precum și noilor metode de vot. On cazul votului electronic, votanții trebuie să fie identificați de sistem; programul de numărare trebuie să fie capabil de a distinge voturile depuse de votanți valizi de cele depuse de votanți non-eligibili. On același timp, voturile trebuie sa rămnbă anonime și secrete. Nimeni nu ar trebui să fie on stare să determine cum a votat un anumit individ, iar votanții nu ar trebui sa aibă posibilitatea de a dovedi cum au votat, deoarece acest lucru ar facilita vbnzarea de voturi sau manipularea. Votul electronic la distanță crește riscul de manipulare a unui votant, de exemplu, din partea unui soț dominant, a profesorului la școală sau a șefului la birou.

Cu toate acestea, chiar fără a afecta participarea la vot, tehnologiile de votare și numărare electronică sunt foarte importante. Ele pot schimba procesele democratice on diverse feluri neprevăzute inclusiv pentru Republica Moldova.

Există multiple perspective și diverse teorii care se aplică pentru a examina relația dintre tehnologie și societate. On acest context, le vom menționa pe cele mai importante. On primul rnbnd, există teoria „*determinismului tehnologic*”⁹ și on cadrul acestuia ontblnim opinii conform cărora implementarea noilor tehnologii poate avea consecințe negative (punctul de vedere *distopic*¹⁰) sau poate aduce schimbări pozitive și progres (punctul de vedere *utopic*)¹¹. Un alt crez foarte popular asupra relației dintre tehnologie și societate e acela ca tehnologia e *neutră*¹², că ea este dezvoltată și organizată separat de politică, economie și putere. Și că tehnologia e doar bună sau rea on funcție de cum alegem s-o utilizăm. Privite astfel, tehnologiile

poartă amprenta oamenilor și a contextelor sociale on care sunt dezvoltate”¹³.

E imposibil să separi valorile, prejudecățile și politica de tehnologie. Acești parametri afectează felul on care se definesc ontrebările și problemele și modelează felul on care tehnologiile sunt concepute ca soluție. Din perspectiva *informaticii sociale* știm ca multe previziuni despre efectele sociale ale unor consecințe specifice TIC-urilor s-au dovedit adeseori inexacte deoarece se bazează pe modele conceptuale prea simplificate de anumite feluri de TIC sau de natura relației ontre tehnologie și schimbarea socială (Kling și alții, 2000). Mai mult, studiile de *informatică socială* arată că TIC-urile au adesea efecte multiple, paradoxale sau mixte.

Aplicând abordarea *informaticii sociale* asupra votului electronic la distanță pentru Republica Moldova, ne putem gândi la următoarele ontrebări:

- când va determina votul electronic o creștere a participării la vot?
- on rândul căror grupuri de cetățeni?
- va avea introducerea votului electronic de la domiciliu un impact asupra demografiei votanților activi, influențând, astfel, reprezentarea politică?
- ce riscuri implică sistemele de vot computerizate?
- ar putea sistemele de vot electronice sa facă mai confortabil actul de a vota?
- on ce condiții?
- pentru cine?
- vor da cetățenii un vot diferit - de exemplu, unul mai radical - atunci când datoria lor civică e deplasată dintr-o locație publică on intimitatea căminului lor?
- analizând situația cetățenilor activi, cu ce drept statul nu-și promovează propriii cetățeni care din diferite motive nu pot fi

on ziua alegerilor la domiciliu?

- are Republica Moldova suficiente reprezentanțe diplomatice pe mapamond ont zecile de mii de muncitori din afara țării (aflați on stare de legalitate sau ilegalitate) să poată avea acces la cabina de vot?

Când privește problema de securitate a votului electronic, la fel ca și mulți alți cercetători (Rubin, 2000; McGaley și Gibson, 2003; Harris, 2003), și noi suntem preocupați de siguranța votului electronic la distanță. Atunci când oamenii utilizează computere de la domiciliu sau de la locul de muncă, aparatele nu sunt nicidecum la fel de sigure ca dispozitivele de vot utilizate on cabine supravegheate sau on secții de votare. Computerele personale pot fi mai vulnerabile la atacurile hackerilor sau la refuzul de a realiza operațiunea, la virusuri sau web-site-uri, fantome care sunt folosite pentru a devia voturi (Kohn și alții, 2003). O altă problemă cu folosirea computerelor personale de la domiciliu sau de la locul de muncă e aceea că necesitatea de a verifica devine foarte greu de ondeplinit (Mercuri, 1993). Sistemele de vot pe Internet ridică următoarea problemă: procesul de numărare a voturilor este lipsit de transparență. Votanții ar trebui sa aibă posibilitatea de a vedea că voturile lor sunt adăugate corect. Cel mai bun mod de a face acest lucru e punerea la dispoziția votanților a unui bilanț fizic ce poate fi verificat (Mercuri, 2001). Dacă cetățenii nu au oncredere că alegerile la care participă sunt cinstite și că voturile sunt numărate corect, atunci s-ar putea ca ei să nu accepte că rezultatul final reprezintă, ont-adevăr, opinia lor. On secțiile de votare sistemul de vot ar putea pune la dispoziție un asemenea bilanț verificabil prin listarea permanentă a evidenței fiecărui vot. On

cazul în care ar exista vreun dubiu cu privire la rezultatele alegerilor, ar exista posibilitatea renumărării manuale a acestor voturi (McGaley și Gibson, 2003). Totuși computerele de vot nu au această posibilitate de multe ori, ceea ce face renumărarea imposibilă și în secția de vot. Dacă trecem de la votul electronic din secția de vot la votul pe Internet de la domiciliu, problema devine și mai gravă: păstrarea evidenței pe hârtie e, practic, imposibilă.

În Italia, Marea Britanie, Franța, Olanda și Irlanda au avut loc mai multe tentative de a testa votul electronic, experimente soldate cu eșec. Majoritatea încercărilor au relevat posibilitatea fraudării programelor informatice folosite. Un eșec spectaculos al acestui sistem a avut loc în Olanda, în anul 2006, când membrii grupului numit "Nu avem încredere în computerele de vot" au spart sistemul informatic în direct la postul de televiziune, apoi au explicat, pe Internet, tuturor cum au procedat.

În Estonia, experimentul votului electronic a reușit în februarie 2007. La acel moment, 30.000 de persoane și-au ales guvernarea, fără a fi semnalate probleme.

Cu toate acestea, vulnerabilitățile tehnice nu sunt singurele amenințări la adresa siguranței, integrității și caracterului secret al voturilor pe Internet. Chestiunile de ordin social au și ele un rol important. Sistemele de vot trebuie să garanteze alegeri democratice, libere, imparțiale, transparente și secrete. Totuși votul electronic la distanță nu poate îndeplini nici unul dintre aceste criterii, ba chiar ar putea periclita democrația.

Referitor la țara noastră, Barometrul de opinie publică ne reflectă următoarea situație privitor la nivelul de interes al populației pentru *politică, și anume*

aceasta este o continuă descreștere, de la 28% (sunt interesați foarte mult sau mult) în noiembrie 2004 la 14% în octombrie 2008. Interesul scăzut față de viața politică este mai pronunțat la femei, persoanele în etate, persoanele cu nivel scăzut de studii. O descreștere lentă, dar continuă pe parcursul ultimilor 3-4 ani (aproape de două ori) se află și percepția populației privind influența asupra procesului de decizie la nivel local și național. În funcție de caracteristicile sociodemografice ale populației, constatăm că încrederea în Președintele țării, Parlament și Guvern, tradițional, este mai mare pentru locuitorii mediului rural, persoanele în etate, persoanele cu nivel socioeconomic și nivel de studii scăzute. În cazul eventualelor alegeri pentru Parlamentul Republicii Moldova doar 47% dintre persoane și-au exprimat o opțiune electorală. În acest context, este important de menționat că față de rezultatele sondajului precedent a crescut semnificativ ponderea persoanelor indecise (de la 26% la 38%). În cadrul ultimului sondaj au fost studiate aspectele ce pot influența asupra opțiunilor de vot ale populației. Factorul care contează cel mai mult pentru opțiunea electorală a cetățeanului de rând rezidă în acțiunile concrete ale reprezentanților unui sau altui partid, fapt afirmat de 62% din respondenți. Factorii secundari în vederea influenței opțiunilor electorale sunt: experiența în administrația publică a reprezentanților partidelor (34%), părerea membrilor de familie și a rudelor (33%), ceea ce spun reprezentanții partidelor (29%). Circa 52% din populația chestionată este de părerea că Republica Moldova este guvernată de voința poporului. Această opinie este mai evidentă în cazul locuitorilor din mediul urban și a persoanelor cu nivel socioeco-

conomic și nivel de studii mediu și onalt. 40 la sută din populația adultă a țării susține că alegerile din Republica Moldova nu se desfășoară liber și corect. Profilul sociodemografic al persoanelor de această părere ol constituie locuitorii din mediul urban și persoanele cu nivel socioeconomic și nivel de studii mediu și onalt¹⁴.

Cu toate acestea, absenteismul poate apărea on studii sociologice și se pot găsi diverse cauze, dar cu greu i se poate identifica vreun efect concret. Nu numai on Republica Moldova cetățenii nu se duc la vot: aceeași situație se ontbnește on majoritatea țărilor europene, state cu o situație economică mult mai bună și nimeni nu îndrăznește să spună on aceste țări că un Parlament nu este legitim dacă a fost ales doar de 30% din cetățenii cu drept de vot.

Cealaltă abordare privitor la introducerea votului electronic, presupune și introducerea votului obligatoriu. Nu este cu nimic mai nedemocratic decât cel opțional. El garantează participarea masivă a electoratului la vot, pornind de la ideea că cetățenii țării respective sunt direct dependenți de viitorul ei și trebuie să-și exprime opțiunea. Logica este foarte simplă: on prima variantă a votului opțional, alegi pentru a-ți exprima părerea; on a doua variantă ai datoria și obligația să o faci, on caz contrar, putând să ți se aplice o amendă. Aplicarea votului obligatoriu on Republica Moldova n-ar face decât să contribuie la edificarea *responsabilității civice* și, nu on ultimul rând, la consolidarea democrației. Prin urmare, on Republica Moldova un vot obligatoriu ar presupune o educare masivă a populației on domeniul culturii civice. Este o opțiune care, pe viitor, ar putea fi luată on considerare la aplicarea votului

electronic ca o soluție de implementare a noilor tehnologii informaționale on domeniul vieții social- politice.

On analiza noastră contextuală a sistemelor de vot electronic la distanță am studiat cadrul mai larg din care face parte dezvoltarea tehnologică. Am analizat condițiile tehnologice, economice, sociale, culturale și organizatorice. Am văzut on această lucrare că introducerea unei noi tehnologii e ontotdeauna un proces complex care are multiple aspecte. Acestea sunt de natura tehnică, dar și socială, politică, organizatorică și comportamentală.

Se fac multe speculații on jurul schimbărilor sociale ce ar putea surveni on urma răspândirii pe scară largă a unor noi aplicații, precum sistemele de votare electronică la distanță, cu toate acestea votul electronic e o inovație de dată relativ recentă, iar sistemele de vot electronic la distanță se situează on primele etape ale dezvoltării. Trebuie ontbi sa onvățam despre noile tehnologii și apoi să le implementăm pe scară largă, și on același timp să onțelegem dimensiunea transformărilor globale ce schimbă inevitabil structura și funcționalitatea societăților tradiționale, iar pentru aceasta trebuie să fim pregătiți de a fi on pas cu progresul tehnico-științific.

On condițiile on care Republica Moldova urmărește aderarea la UE, trebuie avute on vedere orientările pe plan european și mondial privind implementarea TIC, mai cu seamă on condițiile on care peste o treime din populația aptă de muncă activează după hotarele țării și, practic, constituie procentul majoritar al absenteiștilor. On ultimii 10 ani, on republică au fost adoptate un șir de acte legislative și normative, care reglementează sfera informatizării, ordinea formării și

utilizării resurselor informaționale de stat, precum și informația ce se conține on acestea. On condițiile actuale, cu eforturile Ministerului Dezvoltării Informaționale și ale altor ministere și organizații, legislația informațională continuă să fie perfecționată on contextul evoluției relațiilor social-economice on societate. On acest sens, ca prim pas on implementarea noilor tehnologii on procesul electoral a constituit implementarea Registrului alegătorilor, ca urmare a modificării Codului electoral, operată prin Legea nr. 248-XVI din 21 iulie 2006. Registrul de stat al alegătorilor este un sistem informațional automatizat deținut de Comisia Electorală Centrală, conceput ca parte componentă a Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri”¹⁵ și elaborat on baza Registrului de stat al populației¹⁶.

Din punctul de vedere tehnic al organizării și desfășurării alegerilor parlamentare 2009, o prioritate o constituie elaborarea și implementarea on practică a Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri” și, on special, a modulului „Registrul de stat al alegătorilor”, care ar urma să permită calcularea și difuzarea operativă a datelor privind rata de participare a alegătorilor la votare, precum și a totalurilor preliminare ale alegerilor și, on același timp, va permite verificarea rapidă a rezultatelor scrutinelor, obiective cu implicații importante pentru asigurarea unor alegeri libere și corecte. Obiectivul de perspectivă stabilit, de a desfășura alegeri complet automatizate, va putea fi atins onă după soluționarea mai multor probleme de ordin organizațional și tehnic, cum ar fi: fundamentarea unui sistem modern de automatizare a tuturor proceselor electorale, identificarea cetățenilor on sistemul electoral electronic, implementarea totală

a procedurii de „semnătură digitală”, formarea deprinderilor de utilizare pe scară largă de către cetățenii Republicii Moldova a tehnologiilor informaționale etc.

On cadrul votului electronic, diapazonul deciziilor se extinde de la tehnologiile deja utilizate de Comisia Electorală Centrală ponă la perspectiva votării complet electronice, cînd alegătorul se va identifica on sistem cu ajutorul unui document mecanolizibil, va primi pe ecran lista concurenților electorali, prin apăsarea tastei oși va da votul pentru un anume concurent și va confirma alegerea făcută, după aceea sistemul oi va bloca posibilitatea de a vota repetat la oricare altă secție de votare.

Va deveni inutilă ontocmirea listelor electorale, ontrucît cetățeanul va putea vota la orice secție de votare și numai o singură dată. Rezultatele votării vor fi determinate imediat la oncheierea votării, iar datele privind numărul de alegători care au participat la votare vor putea fi obținute on orice moment pe parcursul votării.

Informatizarea proceselor electorale este apreciată drept o componentă importantă a Strategiei naționale de edificare a societății informaționale, prevăzută ca obiectiv on Planul de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană.

Cu toate că problema evidenței alegătorilor și a creării posibilităților de vot electronic a fost abordată on repetate ronduri on Republica Moldova¹⁷. Discuții privind implementarea reală a votului electronic, paralel cu votul tradițional, cu părere de rău, se mai lasă oncă de așteptat. On același timp, discuțiile referitoare la votul electronic presupun, implicit, discuții privitoare la votul obligatoriu.

Propunerile acestui studiu sunt următoarele: lansarea discuțiilor privind

implementarea votului obligatoriu on primă instanță și, ulterior, a celui electronic, paralel cu votul tradițional, ca element al asigurării drepturilor cetățenilor țării de a participa la alegerile electorale; efectuarea de studii preliminare privind implementarea votului obligatoriu și a votului electronic.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative de bază on domeniul informatizării

1. Codul electoral Nr.1381-XIII din 21.11.97, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.81/667 din 8.12.1997* (modificat și completat prin Legea nr. 248-XVI din 21.07.2006, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-133/677 din 18.08.2006*).
2. Decretul Președintelui Republicii Moldova „Privind edificarea societății informaționale on RM”, nr.1743-III din 19 martie 2004.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la *informatizare și resursele informaționale de stat* nr. 467 – XV din 21.11.2003.
4. Legea Republicii Moldova cu privire la *Concepția sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri”* nr. 101 din 15 mai 2008.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Despre aprobarea Politicii de edificare a societății informaționale on Republica Moldova” nr.632 din 8 iunie 2004.
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind strategia națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronică” nr. 255 din 9 martie 2005.
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova *Cu privire la concepția guvernării electronice* nr. 733 din 28.06.2006.
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova *Cu privire la unele acțiuni de implementare a Strategiei naționale de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”*, nr. 476 din 27.03.2008.

Manuale, monografii, broșuri și articole

1. Constantinescu, C., *Particularități ale tehnologiei informației pentru managementul strategic*, Ed. Economică, București, 2000.
2. Council of Europe (2003). *Code of Good Practice in Electoral Matters*. Recommendation 1595.
3. Cranor, L.F. (2001) *Voting after Florida: No Easy Answers* <http://lorrie.cranor.org/voting/essay.html>
4. Curtin, G, Sommer, M. and Vis-Sommer, V. (Eds.) *The World of E-Government*. New York: The Haworth Press. - P.1-16.
5. Dean John W., “Este momentul potrivit să ne gondim la legi pentru votul obligatoriu?” *Writ: FindLaw’s Legal Commentary* (23 februarie, 2003), <http://writ.findlaw.comdean/20030228.html>.
6. Gherman T., *Impactul e-economiei asupra societarii moderne*, Chișinău, 2008.
7. Filip, F., ș. a. *Societatea informațională, societatea cunoașterii. Concepte, soluții și strategii pentru România*, Ed. Expert, București, 2002.

8. Filip, M., Grama, A., *Informatizarea administrației publice*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2005.
9. Ghilic-Micu, B., Stoica, M., *e-Activități on societatea informațională*, 2006.
10. Harris, B. (2003). Black Box Voting: Vote Tampering in the 21st Century. Elon House/Plan Nine.
11. Jackman Simon, "Votul obligatoriu", contribuție la *Enciclopedia internațională a științelor sociale și comportamentale*. Elsevier (1 decembrie 2004), <http://jackman.stanford.edu/papers/Encyclopedia>.
12. Kohno, T., Stubbefield, A. Rubin, A., Wallach, D. (2003). Analysis of an Electronic Voting System. Johns Hopkins Informațion Security Institute Tehnică Report TR-2003-19.
13. McGaley, M. and Gibson, J.P. (2003). Electronic Voting: A Safety Critică System.
14. Oostveen, A. and Van den Besselaar, P. (2004). Internet voting technologies and civic participation, the users' perspective. *Javnost / The Public* Vol. XI [2004], No.1. – P. 61-78.
15. Oostveen, A. and Van den Besselaar, P. (2005) 'The Effects of Voting Technologies on Voting Behaviour: Issues of Trust and Social Identity. *Social Science Computer Review*, Vol.23 No. 3, Fall 2005. - P. 304-311, Sage Publicații.

Trimiteri

¹ E-democrația, ontr-o perspectivă restrânsă, se referă, on principal, la procesele și structurile ce onsoțesc formele de comunicare electronică dintre electorat și aleși, reprezentând acel e-concept folosit ca instrument on formularea și analiza opiniilor, comunicarea acestora și luarea deciziilor on cadrul diverselor sisteme de activitate. Guvernarea electronică și e-democrația sunt onrudite, dar ca modalitate de manifestare sunt diferite. Guvernarea electronică se realizează de sus on jos, on timp ce e-democrația pornește de jos on sus.

² Riley, Th., *Electronic governance and electronic democracy: living and working in the connected world*, Commonwealth Center for Electronic Governance, www.electronicgov.net, Ottawa, Canada, 2001.

³ De exemplu, la alegerile generale din SUA, din 2004 au votat mai puțin de 60% din populația cu drept de vot. Lucrurile nu stau mult mai bine on alte democrații. La primele alegeri libere din Lituania, on 1993, au participat peste 78% dintre alegătorii din listele electorale. La alegerile din 2004 au participat aproximativ 50%. On 2006, on Republica Cehă, au votat aproximativ 65% dintre alegători, ceea ce a onsemnat o scădere drastică față de anul 1992, cond au votat 85%. On Estonia, participarea a scăzut de la 78% on 1990 la 58% on 2003.

⁴ ABC News, "Sondajul știrilor postului ABC: votul obligatoriu" (11 iunie, 2004), <http://abcnews.go.com/images/pdf/883a44CompulsoryVoting.pdf>.

⁵ Simon Jackman de la Universitatea Stanford notează că statele Dakota de Nord (1898) și Massachusetts (1918) și-au amendat constituțiile pentru a face posibil votul obligatoriu, dar parlamentele lor nu au adoptat o lege a votului obligatoriu.

⁶ „Onscrierea și votul obligatoriu” (Kensington, NSW, Australia: Institutul australian de informații din domeniul legal, Centrul pentru acces la informațiile legale, 2001), http://www.austlii.edu.au/au/other/liac/hot_topic/hottopic/2001/4/4.html.

⁷ Carter Jimmy, “Peru poate da lecții SUA despre desfășurarea alegerilor,” *Atlanta Journal – Constitution* (22 aprilie, 2001), disponibil la Centrul Carter, <http://www.cartercenter.org/viewdoc.asp?docID=140&submenu=news>.

⁸ On Peru, de exemplu, sistemul de onregistrare a votanților este coordonat de o organizație oficială care administrează baza națională electorală de date. Oamenii care ating vârstă la care se votează primesc o cartelă de identificare electorală, cu poză și amprentă. Onregistrarea se poate face oriunde se deplasează persoana care deține cartela.

⁹ Chandler (1995), Monge și Contractor, 2003 (MacKenzie și Wajcman, 1999), reprezentanții cărora fac afirmații precum: „Nu poți opri progresul” și „Nu poți da timpul onapoi”.

¹⁰ On literatură, exemple de vederi distopice asupra tehnologiei pot fi gasite on *Brave New World* de Aldous Huxley și on 1984 de George Orwell. On lumea academică, Neil Postman e un bine cunoscut exemplu de erudit care subscie la punctul de vedere pesimist asupra relației dintre tehnologie și cultură. On cartea sa *Technopoly* el comentează, pe baza tehnologiei, felul on care ne raportăm la ea, precum și felul on care aceasta schimbă lumea on care trăim. Postman descrie tehnologia ca „animal periculos” care „intra nepoftit” ontr-o cultură și „schimbă totul”, pe măsură ce distruge „sursele vitale ale umanității noastre” (Postman, 1993).

¹¹ Ei sustin că progresul tehnic conduce la transformări sociale și culturale și sporește posibilitățile. Unul dintre cei mai faimoși determiniști cu vederi utopice este Marshall McLuhan, cunoscut pentru afirmația sa „mijlocul e mesajul”. McLuhan pare să susțină poziția potrivit căreia societatea umană e neajutorată și trebuie să se predea forțelor tehnice. On cartea intitulată „Lumea Guvernării Electronice”, Curtin, Sommer și Vis-Sommer (2003) aduc un punct de vedere determinist, tehnologic și utopic, on care guvernarea electronică va schimba cursul democrației on bine, făcnd „democrația maselor o democrație reală, imediată, pentru toți cetățenii de pretutindeni”. On capitolul introductiv vorbesc entuziasmați despre o „ombunătățire rapidă”, „explozii de libertate”, „mari speranțe și lucruri bune pentru oameni”, „lucruri bune pentru viitorul acestei planete prețioase, aflată la ananghie și on pericol” și „mari posibilități și promisiuni”, subliniind că „numai lucruri bune pot ieși din asta” (Curtin și alții, 2003: 5).

¹² Pacey (1992) afirmă că atunci cnd tehnologia eșuează sau cnd are consecințe negative, acest lucru nu se datorează tehnologiei onsași, ci modului impropriu on care e utilizată de „politicieni, militari, mari afaceriști și alții”. Un exemplu faimos al acestei perspective e deseori auzit on afirmația „armele nu ucid oameni, ci oamenii ucid oameni”, deci „depinde de noi cum le folosim”.

¹³ Wajcman, 1991: 22-23

¹⁴ http://www.ipp.md/files/Barometru/Rezumat_de_presa_BOP_10_2008.doc

¹⁵ Legea cu privire la concepția sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri” nr. 101 din 15 mai 2008 care prevede implementarea Registrului de stat al alegătorului,

on care vor fi înscriși toți cetățenii care au atins vârsta de 18 ani.

¹⁶ Sistemul informațional automatizat „Registrul de stat al populației” este sistemul unic integrat de evidență automatizată a cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor, care domiciliază permanent sau temporar pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a cetățenilor plecați peste hotare pentru a se stabili cu traiul permanent sau temporar pe o durată mai mare de trei luni.

¹⁷ De exemplu, chiar și noua Concepție votată de Parlament a fost elaborată încă din anul 2006, dar abia din primăvara acestui an va fi pusă în aplicare. În situația creată, implementarea votului electronic la parlamentarele din 2009 va fi, practic, imposibilă și din acest motiv alegătorii plecați peste hotare nu vor putea participa masiv la scrutin.

Prezentat: 29 ianuarie 2009.

Recenzent: Valentina CAPĂȚINA, doctor în pedagogie, conferențiar universitar.